

Status syndyka w postępowaniu cywilnym i realizacja przez syndyka uprawnień prawnoprocesowych w sprawach dotyczących masy upadłości

Postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 3 lutego 2022 r., III CZ 82/22¹

- „1. Ogłoszenie upadłości powoduje, że realizacja uprawnień strony, będącej upadłym, musi się odbywać z uwzględnieniem art. 144 ust. 1 u.p.u.² W tych sprawach syndyk masy upadłości jest zastępcą pośrednim upadłego, co oznacza, że upadły nie może osobiście podejmować czynności procesowych, chociaż zachowuje legitymację materialną (z punktu widzenia materialnoprawnego to upadły jest bowiem stroną stosunków prawnych). Ponieważ syndykowi masy upadłości przysługuje legitymacja formalna, wszystkie czynności sądu (np. doręczenia) są dokonywane w stosunku do niego, a nie upadłego, zatem np. niezawiadomienie syndyka masy upadłości o rozprawie sądowej, w wyniku czego nie uczestniczy on w niej, stanowi pozbawienie go możliwości obrony jego praw. Jako strona w orzeczeniach jest wymieniany również syndyk masy upadłości. Konsekwentnie, to on ma uprawnienie do wnoszenia środków zaskarżenia.
2. Skoro syndyk masy upadłości jest zastępcą pośrednim upadłego, nie sposób uznać, że uprawnienia i obowiązki upadłego są autonomiczne w stosunku do uprawnień i obowiązków zastępcy pośredniego.
3. Syndyk masy upadłości ponosi odpowiedzialność za szkodę wyrządzoną na skutek nienależytego wykonywania obowiązków, a reżim jego odpowiedzialności ma charakter deliktowy (art. 415 k.c.)”³.

Izabella Gil

Uniwersytet Wrocławski

izabella.gil@uwr.edu.pl

ORCID: 0000-0001-9214-5503

<https://doi.org/10.26881/gsp.2023.1.10>

¹ LEX nr 3397702.

² Ustawa z dnia 28 lutego 2003 r. – Prawo upadłościowe (tekst jedn.: Dz. U. z 2022 r., poz. 1520; dalej: pr. up.).

³ Głosowane postanowienie. Ustawa z dnia 23 kwietnia 1964 r. – Kodeks cywilny (tekst jedn.: Dz. U. z 2002 r., poz. 1360, ze zm.; dalej: k.c.).

Glosa

1. Wprowadzenie

Zagadnienie udziału syndyka w postępowaniu cywilnym stanowiło przedmiot wielu opracowań o charakterze doktrynalnym⁴ oraz analiz przeprowadzanych w judykaturze, ale nadal wzbudza wątpliwości interpretacyjne, choć wydawałoby się, że regulacja zawarta w art. 144 ust. 1–4 pr. up. (w związku z wejściem w życie 1 grudnia 2021 r. przepisów ustawy z dnia 28 maja 2021 r. o zmianie ustawy o Krajowym Rejestrze Zadłużonych oraz niektórych innych ustaw; Dz. U., poz. 1080) powinna wyeliminować wszystkie występujące dotychczas wątpliwości związane z udziałem syndyka i rodzajem posiadanej przez niego legitymacji procesowej w postępowaniu cywilnym. Potwierdzeniem aktualności tematyki dotyczącej statusu syndyka w aspekcie prawno-procesowym jest wydanie przez SN glosowanego postanowienia⁵. W uzasadnieniu przedmiotowego orzeczenia został wyrażony pogląd odnośnie do zakresu uprawnień realizowanych przez syndyka w postępowaniu cywilnym w sprawach dotyczących masy upadłości⁶ oraz rodzaju odpowiedzialności syndyka za szkodę wyrządzoną wskutek nienależytego wykonywania przez niego obowiązków. Przedmiotowe orzeczenie zasługuje na szczegółową analizę, ponieważ wyrażono w nim z jednej strony zapatrywanie odnośnie do rodzaju legitymacji procesowej i statusu syndyka masy upadłości jako zastępcy pośredniego, z drugiej strony zwrócono uwagę na negatywne skutki zaniechań syndyka w prowadzonych postępowaniach cywilnych oraz charakteru prawnego odpowiedzialności syndyka w przypadku zaniechania lub nienależytego

⁴ Por. P. Feliga, *Stanowisko prawne syndyka w procesie dotyczącym masy upadłości*, Warszawa 2013; I. Gil, *Sytuacja prawna syndyka*, Warszawa 2007; A.G. Harla, *Syndyk masy upadłości w polskim prawie cywilnym (materiałnym i procesowym)*, Warszawa 2007; A. Hrycaj, *Syndyk masy upadłości*, Poznań 2006; a także wypowiedzi zawarte w innych opracowaniach: S. Cieślak, *Podział funduszków masy upadłości*, Warszawa 2000, s. 36; A. Jarocho, I. Pietrzak, M. Sachajko, *Analiza porównawcza instytucji nadzorca sądowego, syndyka masy upadłości i zarządcy przymusowego przedsiębiorstwa*, Pr. Spół. 2005, nr 10; J. Jamiołkowski, *Status publicznoprawny syndyka masy upadłości*, PPE 2003, nr 2–3, s. 27; B. Jochemczyk, *Odpowiedzialność odszkodowawcza syndyka masy upadłości*, Pr. Spół. 2004, nr 10, s. 40; M. Koenner, *Syndyk masy upadłości*, Sopot 1999; K. Korzan, *Stanowisko prawne syndyka masy upadłości i jego kwalifikacje*, PPH 1993, nr 5; *idem*, *Syndyk masy upadłości*, R. Pr. 1993, nr 2; J. Pałys, *Syndyk masy upadłości – pozycja ustrojowa*, Pr. Spół. 2000, nr 3, s. 37; A. Pokora, *Stanowisko prawne syndyka masy upadłości*, „Rejent” 1997, nr 7–8, s. 191; P. Sobolewski, *Skutki umorzenia postępowania upadłościowego dla postępowań z udziałem syndyka*, PS 2008, nr 10, s. 65; Z. Świeboda, *Odpowiedzialność porządkowa i odszkodowawcza syndyka masy upadłości*, PS 1997, nr 3.

⁵ Postanowienie zostało wydane w następującym składzie: Przewodniczący – Pierwszy Prezes SN M. Manowska oraz Sędziowie SN – M. Łochowski, T. Szanciło (sprawozdawca).

⁶ W orzecznictwie rozważano sytuację, w której po dokonaniu przez bank, jako zastawnika przelewu na zabezpieczenie wierzytelności wraz z zabezpieczającym ją zastawem rejestrowym, została ogłoszona upadłość banku, to czy w postępowaniu rejestrowym o zmianę wpisu zastawnika obligatoryjnym uczestnikiem jest bank w upadłości – dotychczasowy zastawnik, czy też syndyk masy upadłości tego banku; por. uchwała SN z 18.05.2017 r., III CZP 6/17, OSNC 2018, nr 2, poz. 14, a także postanowienie SN z 13.04.2018 r., I CSK 563/17, LEX nr 2539870.

wykonywania obowiązków. Sąd Najwyższy dokonał jednakże pewnego uroszczenia, uznając, że syndyk jako zastępca pośredni podejmuje czynności jedynie na rzecz upadłego. W związku z tym, że wskazana problematyka wiąże się immanentnie z prawem do sądu podmiotu, który w przypadku ogłoszenia jego upadłości zostaje z mocy prawa pozbawiony legitymacji procesowej w sprawach dotyczących masy upadłości, to glosowane orzeczenie ma istotne znaczenie dla ustalenia zakresu i form realizacji przez syndyka uprawnień oraz obowiązków prawnoprosesowych, spoczywających na podmiotach uczestniczących w postępowaniach cywilnych, jak też konsekwencji ich niewykonywania.

2. Stan faktyczny stanowiący podstawę wydania przez Sąd Najwyższy glosowanego orzeczenia

Sąd Okręgowy w P. (SO) postanowieniem z dnia 4 sierpnia 2021 r. oddalił wniosek J.K. o przywrócenie terminu do wniesienia skargi kasacyjnej od postanowienia SO z dnia 10 grudnia 2020 r. (pkt 1) i odrzucił jej skargę kasacyjną od tego postanowienia (pkt 2). Sąd Okręgowy, uzasadniając przedmiotowe postanowienie, stwierdził, że na etapie wydawania przez SO postanowienia z dnia 10 grudnia 2020 r. i w okresie biegu terminu do wniesienia skargi kasacyjnej od tego postanowienia za wnioskodawczynię działał syndyk masy upadłości. W związku z tym ewentualne zawinięcie w zaniechaniu złożenia skargi kasacyjnej przez działającego wówczas w jej imieniu syndyka masy upadłości stanowi – zdaniem SO – zawinięcie samej wnioskodawczynie. Sąd Okręgowy wskazał, że:

O braku winy można bowiem mówić tylko wtedy, gdy dokonanie czynności było niemożliwe w sensie obiektywnym, przy dołożeniu przez stronę należytej staranności, natomiast zaniebdania (zaniechania) osób, które reprezentują stronę, powodują, że nie można uznać braku jej winy w uchybieniu terminowi⁷.

Ze wskazanych względów SO oddalił złożony przez wnioskodawczynię wniosek o przywrócenie terminu do wniesienia skargi kasacyjnej jako niezasadny. Wobec oddalenia wniosku o przywrócenie terminu do wniesienia skargi kasacyjnej został odrzucony także środek zaskarżenia, jako wniesiony po upływie ustawowego terminu. Wnioskodawczynie wniosła zażalenie na przedmiotowe postanowienie, zarzucając naruszenie art. 398⁶ § 2 w zw. z art. 168 § 1 w zw. z art. 13 § 2 ustawy z dnia 17 listopada 1964 r. – Kodeks postępowania cywilnego (tekst jedn.: Dz. U. z 2021 r., poz. 1805, ze zm.; dalej: k.p.c.) poprzez nieuzasadnione odrzucenie skargi kasacyjnej w wyniku błędnego przyjęcia, że brak legitymacji procesowej do działania w sprawie – w okresie biegu terminu do wniesienia skargi kasacyjnej – nie stanowi podstawy przywrócenia terminu do wniesienia skargi kasacyjnej. Wnosząc o uchylenie zaskarżonego postanowienia

⁷ Treść uzasadnienia (opis stanu faktycznego) glosowanego postanowienia.

w części, na podstawie art. 380 w zw. z art. 398²¹ i art. 394¹ § 3 k.p.c., wnioskodawczyni wystąpiła o rozpoznanie postanowienia o oddaleniu jej wniosku o przywrócenie terminu do wniesienia skargi kasacyjnej, jako niepodlegającego zaskarżeniu w drodze zażalenia, a mającego wpływ na wynik sprawy.

Sąd Najwyższy, po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Cywilnej, glosowanym postanowieniem oddalił zażalenie wnioskodawczyni jako niezasadne.

3. Stanowisko zaprezentowane przez Sąd Najwyższy

Sąd Najwyższy w uzasadnieniu postanowienia oddalającego wniesione zażalenie, odwołując się do postanowienia SN z dnia 28 czerwca 2019 r. (V CZ 34/19, LEX nr 2686125), na wstępie zwrócił uwagę, że postanowienie sądu drugiej instancji odmawiające przywrócenia terminu do dokonania czynności procesowej może zostać skutecznie zakwestionowane na podstawie art. 380 w zw. z art. 394¹ § 3 w zw. z art. 398²¹ k.p.c., jeżeli miało wpływ na rozstrzygnięcie zawarte w zaskarżonym postanowieniu.

Jak wynika z uzasadnienia glosowanego postanowienia, zdaniem SN:

Sąd Okręgowy trafnie uznał, że w niniejszej sprawie nie zachodziła podstawa do przywrócenia terminu do wniesienia skargi kasacyjnej od postanowienia tego Sądu z dnia 10 grudnia 2020 r. W związku z ogłoszeniem upadłości skarżącej, w sprawie o sygn. akt IV Ca (...) działał (jako wnioskodawca) syndyk masy upadłości J. K., któremu doręczono odpis postanowienia z dnia 10 grudnia 2020 r. wraz z uzasadnieniem. Nastąpiło to w dniu 7 stycznia 2021 r., co pociągnęło za sobą otwarcie biegu ustawowego terminu do wniesienia skargi kasacyjnej. Syndyk masy upadłości nie złożył jednak skargi kasacyjnej od postanowienia z dnia 10 grudnia 2020 r.

Sąd Najwyższy przytoczył treść art. 168 § 1 k.p.c., zgodnie z którym, jeżeli strona nie dokonała w terminie czynności procesowej bez swojej winy, sąd, na jej wniosek, postanowi o przywrócenie terminu. W zakresie podstaw do przywrócenia terminu SN przytoczył pogląd, że:

(...) przeszkoda uzasadniająca przyjęcie uprawdopodobnienia braku winy zachodzi wówczas, gdy dokonanie czynności w ogóle (w sensie obiektywnym) było niemożliwe albo nie można było oczekiwać od strony, że w danych okolicznościach zachowa wyznaczony termin procesowy (...),

wyrażony także przez SN w postanowieniu z dnia 28 czerwca 2019 r. Sąd Najwyższy dostrzegł jednak, że przy ocenie stanu faktycznego SO pominął przywołane w uzasadnieniu zaskarżonego rozstrzygnięcia orzeczenia⁸, które dotyczyły przedstawiciela ustawowego i pełnomocnika procesowego, gdy ich działania i zaniechania wywołują ją skutki bezpośrednio dla strony. W procedowanej sprawie, której dotyczyła skarga

⁸ A mianowicie postanowienia SN: z 30.05.2007 r., II CSK 167/07, LEX nr 346193; z 27.10.2009 r., III UZ 35/09, niepubl.; z 28.02.2013 r., III CZ 6/13, Legalis nr 726291.

kasacyjna, uczestniczył syndyk masy upadłości ustanowiony w związku z ogłoszeniem upadłości wnioskodawczyni. Zdaniem SN okoliczność ta ma istotne znaczenia w kontekście regulacji zawartej w przepisie art. 144 ust. 1 pr. up., zgodnie z którym po ogłoszeniu upadłości postępowania sądowe, administracyjne lub sądownoadministracyjne dotyczące masy upadłości mogą być wszczęte i prowadzone wyłącznie przez syndyka albo przeciwko niemu. Postępowania, o których mowa w art. 144 ust. 1 pr. up., syndyk prowadzi na rzecz upadłego, lecz w imieniu własnym (art. 144 ust. 2 pr. up.). Sąd Najwyższy zasadnie zauważył, że:

(...) ogłoszenie upadłości powoduje zatem, że realizacja uprawnień strony, będącej upadłym, musi się odbywać z uwzględnieniem art. 144 ust. 1 u.p.u. W tych sprawach syndyk masy upadłości jest zastępcą pośrednim upadłego, co oznacza, że upadły nie może osobiście podejmować czynności procesowych, chociaż zachowuje legitymację materialną (z punktu widzenia materialnoprawnego to upadły jest bowiem stroną stosunków prawnych). Ponieważ syndykowi masy upadłości przysługuje legitymacja formalna, wszystkie czynności sądu (np. doręczenia) są dokonywane w stosunku do niego, a nie upadłego, zatem np. niezawiadomienie syndyka masy upadłości o rozprawie sądowej, w wyniku czego nie uczestniczy on w niej, stanowi pozbawienie go możliwości obrony jego praw. Jako strona w orzeczeniach jest wymieniany również syndyk masy upadłości. Konsekwentnie, to on ma uprawnienie do wnoszenia środków zaskarżenia.

Niezrozumiałe jest stwierdzenie zawarte w glosowanym orzeczeniu, że upadły traci prawo zarządu oraz możliwość korzystania i rozporządzania mieniem wchodzącym do masy upadłości, „jeżeli ogłoszono upadłość obejmującą likwidację majątku upadłego”, bowiem od 1 stycznia 2016 r. nie ma już rozróżnienia na upadłość, która obejmuje likwidację masy upadłości, oraz upadłość z możliwością zawarcia układu. Obecnie mamy dwa rodzaje postępowań, które mogą być inicjowane i prowadzone w przypadku wystąpienia podstaw do uznania, że dany podmiot jest niewypłacalny, a mianowicie restrukturyzacyjne⁹ lub upadłościowe.

Sąd Najwyższy zasadnie zwrócił uwagę na utratę legitymacji procesowej upadłego, bowiem stosownie do art. 75 ust. 1 pr. up. z dniem ogłoszenia upadłości upadły traci prawo zarządu oraz możliwość korzystania z mienia wchodzącego do masy upadłości i rozporządzania nim, a prawo to przysługuje syndykowi, który jest ustanawiany przez sąd w postanowieniu o ogłoszeniu upadłości (art. 51 ust. 1 pkt 6 pr. up.). Źródło legitymacji procesowej syndyka, która jest konsekwencją podstawienia procesowego bezwzględnie syndyka na miejsce upadłego, stanowi art. 144 ust. 1 pr. up., przy czym jest to norma o charakterze materialnym¹⁰. Sąd Najwyższy podkreślił, że:

(...) w związku z tym upadły, jako strona w znaczeniu materialnym, będąc podmiotem stosunku prawnego, na tle którego wyniknął spór, pozbawiony jest legitymacji formalnej do

⁹ Postępowania restrukturyzacyjne ustawodawca uregulował w ustawie z dnia 15 maja 2015 r. – Prawo restrukturyzacyjne (tekst jedn.: Dz. U. z 2022 r., poz. 2309).

¹⁰ W. Broniewicz, *Glosa do uchwały SN z 30 marca 1992 r. III CZP 22/92*, PS 1993, nr 9, s. 111.

występowania w tych postępowaniach, a podstawienie syndyka masy upadłości w miejsce upadłego ma bezwzględny charakter¹¹.

Sąd Najwyższy w związku z tym skonstatował, że:

(...) skoro syndyk masy upadłości jest zastępcą pośrednim upadłego, nie sposób uznać, że uprawnienia i obowiązki upadłego są autonomiczne w stosunku do uprawnień i obowiązków zastępcy pośredniego. Nie można zatem zgodzić się ze skarżącą, że zaniechanie syndyka masy upadłości, w sytuacji, gdy sama nie posiadała legitymacji procesowej do działania w sprawie, jest okolicznością, która winna stanowić podstawę przywrócenia terminu do wniesienia skargi kasacyjnej. Uprawnienie do wniesienia tego środka zaskarżenia miał syndyk masy upadłości, a więc nie można uznać, że dokonanie czynności było w sensie obiektywnym niemożliwe. Zakończenie postępowania upadłościowego nie otwiera zatem upadłemu możliwości (a więc również i terminu) do zaskarżenia orzeczeń, których w trakcie postępowania upadłościowego nie zaskarżył syndyk masy upadłości. Ewentualne jego zawniesienie stanowi zawniesienie samego upadłego.

W związku z uznaniem przez SN, że SO zasadnie oddalił wniosek skarżącej o przywrócenie terminu do wniesienia skargi kasacyjnej, to zaskarżone postanowienie o odrzuceniu skargi kasacyjnej zdaniem SN jest prawidłowe. W konsekwencji SN, na podstawie art. 398¹⁴ w zw. z art. 394¹ § 3 w zw. z art. 13 § 2 k.p.c., orzekł jak w sentencji.

Na marginesie rozważań SN dodatkowo zauważył, że syndyk masy upadłości ponosi odpowiedzialność za szkodę wyrządzoną na skutek nienależytego wykonywania obowiązków, a reżim jego odpowiedzialności ma charakter deliktowy (art. 415 ustawy z dnia 23 kwietnia 1964 r. – Kodeks cywilny; tekst jedn.: Dz. U. z 2022 r., poz. 1360, ze zm.; dalej: k.c.). Zdaniem SN nie wpływa to jednak na rozpoznanie wniosku o przywrócenie terminu do dokonania czynności, której nie dokonał syndyk masy upadłości.

4. Analiza stanowiska Sądu Najwyższego

Z uwagi na postawienie kilku tez przez SN w uzasadnieniu głosowanego orzeczenia, w celu zwiększenia czytelności wywodów oraz odniesienia się do poszczególnych twierdzeń, w ramach niniejszej glosy wyszczególnione na wstępie tezy omówiono odrębnie.

4.1. Ocena stanowiska Sądu Najwyższego odnośnie do roli syndyka w postępowaniu cywilnym

Sąd Najwyższy w głosowanym postanowieniu przeanalizował podnoszone w skardze kasacyjnej zarzuty i wydał rozstrzygnięcie, opierając się na dyspozycji art. 144 ust. 1 pr. up., w którym uregulowano udział syndyka w toczących się postępowaniach nie

¹¹ Odwołując się w tym zakresie do stanowiska SN w wyroku z 14.10.2016 r., I CSK 714/15, MPB 2017, nr 10, s. 45.

tylko sądowych, lecz także administracyjnych lub sądownoadministracyjnych, ale jeśli dotyczą masy upadłości. W przepisach ustawy – Prawo upadłościowe nie sprecyzowano, jak należy ustalać, że w danym przypadku chodzi o postępowanie dotyczące masy upadłości. W związku z tak ogólnym stwierdzeniem w praktyce mogą pojawić się wątpliwości, czy danego rodzaju postępowanie dotyczy masy upadłości, bowiem jest to pojęcie bardzo szerokie. Bez uwzględnienia celu postępowania upadłościowego oraz określenia, co stanowi masę upadłości, w zasadzie nie jest możliwe ustalenie, czy postępowanie dotyczy masy upadłości. A kwestia ta jest istotna, gdyż właśnie w sytuacji, w której postępowanie dotyczy masy upadłości, to postępowania sądowe, administracyjne lub sądownoadministracyjne mogą być wszczęte i prowadzone wyłącznie przez syndyka albo przeciwko niemu. Wskazana regulacja odnosi się zatem do konkretnych postępowań z udziałem syndyka, a więc wiąże się z posiadaniem legitymacji procesowej do występowania w danym (konkretnym) postępowaniu. Przepis art. 144 ust. 1 pr. up. nie określa roli procesowej syndyka, a zawarta w tym przepisie regulacja odnosząca się do udziału syndyka w postępowaniach dotyczących mienia wchodzącego w skład masy upadłości zawiera normę prawną o charakterze bezwzględnie obowiązującym (*ius cogens*).

Należy podzielić stanowisko SN, że:

(...) nie budzi wątpliwości, że masy upadłości dotyczą postępowania – niezależnie, czy upadły występuje w roli powoda czy pozwanego, czy chodzi o pozycje czynne czy bierne masy upadłości – o zasądzenie świadczenia, czy też o ustalenie i ukształtowanie stosunku prawnego lub prawa, jeżeli tylko wynik takiego postępowania mógłby mieć wpływ na stan masy upadłości i możliwość zaspokojenia się z niej wierzycieli”.

W celu umożliwienia wstąpienia syndykowi do prowadzonych postępowań zainicjowanych przeciwko upadłemu lub z inicjatywy upadłego należało zapewnić możliwość wstąpienia do toczącego się postępowania. W związku z tym sąd z urzędu zawiesza postępowanie, jeżeli postępowanie dotyczy masy upadłości, masy układowej lub masy sanacyjnej i ogłoszono upadłość lub wszczęto wtórne postępowanie upadłościowe albo ustanowiono zarządcę w postępowaniu restrukturyzacyjnym (art. 174 § 1 pkt 4 k.p.c.). Zawieszenie ma skutek od chwili zdarzeń, które je spowodowały. Zawieszając postępowanie, sąd z urzędu uchyla orzeczenia wydane po nastąpieniu tych zdarzeń, chyba że nastąpiły one po zamknięciu rozprawy (art. 174 § 2 k.p.c.), i wzywa syndyka do udziału w sprawie. W przypadku zawieszenia żadne terminy nie biegną i zaczynają biec dopiero od początku z chwilą podjęcia postępowania. Terminy sądowe natomiast należy w miarę potrzeby wyznaczać na nowo (art. 179 § 2 k.p.c.). Podczas zawieszenia sąd nie podejmuje żadnych czynności z wyjątkiem tych, które mają na celu podjęcie postępowania albo zabezpieczenie powództwa lub dowodu (art. 179 § 3 k.p.c.).

Uprawnienie do uczestniczenia jako strona bierna lub czynna we własnym imieniu w danej sprawie określa się mianem legitymacji procesowej. Źródła legitymacji mogą wynikać z przepisów prawa materialnego lub prawa procesowego. Legitymacja procesowa może być przyznana (na mocy przepisu ustawy) zarówno podmiotom

stosunków prawa materialnego, jak i podmiotom, które będą uprawnione do uczestniczenia w postępowaniu, chociaż nie są do tego materialnie uprawnione. Podmioty takie mogą uczestniczyć w postępowaniu zamiast lub obok podmiotów materialnie uprawnionych. Utrata przez upadłego z chwilą ogłoszenia upadłości prawa do rozporządzania i zarządu majątkiem, wchodzącym w skład masy upadłości, skutkuje z jednej strony utratą przez upadłego legitymacji procesowej, ale z drugiej strony nabyciem legitymacji procesowej przez syndyka¹². Przyznanie syndykowi legitymacji procesowej nadzwyczajnej bezwzględnej wiąże się z koniecznością umożliwienia syndykowi podejmowania ochrony prawnoprosesowej w postępowaniach dotyczących masy upadłości i przyznaniem syndykowi wyłącznego rozporządzania i zarządu majątkiem upadłego wchodzącym w skład masy upadłości, w celu jego likwidacji i zaspokojenia roszczeń wierzycieli. Syndyk ma legitymację procesową do występowania w cywilnym postępowaniu jako strona, ale wyłącznie w sytuacji, w której spór dotyczy przedmiotu wchodzącego w skład masy upadłości. Zasadne jest zatem stanowisko SN, który stwierdził, że upadły zachowuje legitymację procesową jedynie w sprawach, które nie dotyczą masy upadłości¹³. W przypadku wytoczenia powództwa przeciwko syndykowi, jeżeli spór nie dotyczy przedmiotu wchodzącego w skład masy upadłości, a w danej sprawie nie będzie możliwe dokonanie przekształceń podmiotowych, to z powodu braku legitymacji procesowej sąd rozpoznający sprawę powinien oddalić powództwo¹⁴.

Legitymacja procesowa syndyka, podobnie jak innych podmiotów, nie stanowi ogólnego uprawnienia, lecz kształtuje się odmiennie w przypadku danego postępowania. Ustalenie, czy dany podmiot ma legitymację procesową, następuje w toku konkretnego postępowania. W związku z tym posiadanie przez syndyka legitymacji procesowej będzie wymagało każdorazowo oceny przez sąd bądź inny organ postępowania cywilnego. Sytuacja procesowa syndyka kształtuje się zatem odmiennie, niż ma to miejsce w przypadku prokuratora¹⁵ czy organizacji pozarządowych¹⁶.

Sąd Najwyższy, stwierdzając, że w prowadzonych postępowaniach syndyk działa we własnym imieniu, lecz na rachunek upadłego, pominął aspekt, że nie wszystkie

¹² I. Gil [w:] *System Prawa Handlowego*, t. 6, *Prawo restrukturyzacyjne i upadłościowe*, red. A. Hrycaj, A. Jakubecki, A. Witosz, Warszawa 2020, s. 974–975.

¹³ Sąd Najwyższy, wyjaśniając, co stanowi składniki masy upadłości, podkreślił, że wyznacza to cel postępowania upadłościowego, który ma służyć spieniężeniu aktywów upadłego i podziałowi funduszy masy upadłości pomiędzy wierzycieli. Odwołał się do poglądów SN wyrażonych m.in. w uchwałach SN: z 24.05.2002 r., III CZP 25/02, OSNC 2003, nr 7–8, poz. 94; z 10.02.2006 r., III CZP 2/06, OSNC 2007, nr 1, poz. 3; wyrok SN z 14.02.2003 r., IV CKN 1750/00, Pr. Bank. 2003, nr 7–8, s. 25.

¹⁴ Nie można podzielić poglądów, że brak legitymacji procesowej można traktować jako przesłankę procesową, co skutkowałoby odrzuceniem pozwu – por. stanowisko wyrażone przez M. Dziurdę, że brak legitymacji procesowej powinien być traktowany jako brak przesłanki procesowej, co powinno prowadzić do odrzucenia pozwu; por. *idem*, *Szczególna zdolność sądowa*, Warszawa 2019, s. 337.

¹⁵ W kwestii charakteru prawnego legitymacji procesowej por.: K. Stefko, *Udział prokuratora w postępowaniu cywilnym*, Warszawa 1956; S. Włodyka, *Powództwo prokuratora w polskim procesie cywilnym*, Warszawa 1957.

¹⁶ T. Misiuk, *Udział organizacji społecznych w ochronie praw obywateli w sądowym postępowaniu cywilnym*, Warszawa 1972.

postępowania będą się odnosić do czynności podjętych z udziałem upadłego przed ogłoszeniem upadłości. W związku ze sprawowaniem zarządu nad majątkiem upadłego, wchodzącym w skład masy upadłości, syndyk będzie także mógł korzystać z ochrony prawnoprocesowej, ale w tym przypadku ta ochrona będzie się odnosić do masy upadłości i obejmować składniki majątkowe mające posłużyć do zaspokojenia wierzycieli, których wierzytelności zostały zamieszczone na liście wierzytelności. Kwestia ta ma istotne znaczenie z punktu widzenia ustalenia, na czyj rachunek są podejmowane działania przez syndyka w prowadzonych postępowaniach. W takich przypadkach syndyk nie działa bowiem wyłącznie na rachunek upadłego, lecz także jego wierzycieli. Zwłaszcza że regulacja zawarta w art. 144 ust. 2 pr. up. nie ma zastosowania do postępowań w sprawach o należne od upadłego alimenty oraz renty z tytułu odpowiedzialności za uszkodzenie ciała lub rozstrój zdrowia albo utratę żywiciela oraz z tytułu zamiany uprawnień objętych prawem dożywocia na dożywotnią rentę (art. 144 ust. 3 pr. up.). W sprawach o należne od upadłego alimenty oraz renty z tytułu odpowiedzialności za uszkodzenie ciała lub rozstrój zdrowia albo utratę żywiciela oraz z tytułu zmiany uprawnień objętych treścią prawa dożywocia na dożywotnią rentę syndyk ma uprawnienia interwenienta ubocznego¹⁷, do którego przepisy o współuczestnictwie jednolitym stosuje się odpowiednio. Regulacja ta umożliwi syndykowi uczestniczenie w sprawach mogących mieć wpływ na wzrost zobowiązań upadłego¹⁸.

W związku z tym statusu syndyka nie można wprost utożsamiać z rolą zastępcy pośredniego w czystej postaci. Traktowanie syndyka jako zastępcy pośredniego można odnosić jedynie do tych czynności i wykonywanych przez syndyka obowiązków, które wiążą się bezpośrednio lub pośrednio ze sprawowaniem zarządu masą upadłości. Stanowisko to potwierdza także zmiana przepisów ustawy – Prawo upadłościowe nakładająca na syndyka dodatkowe obowiązki, które wiążą się z zamieszczeniem na liście wierzytelności.

Roli syndyka i jego statusu nie zmienia także, że obecnie zgłoszenie wierzytelności syndykowi następuje za pośrednictwem systemu teleinformatycznego obsługującego postępowanie sądowe (art. 236 § 1 pr. up.). W przypadku gdy zgłoszenie wierzytelności nie odpowiada warunkom formalnym pisma procesowego lub wymaganiom określonym w art. 239 pr. up. i art. 240 pr. up. lub wierzyciel w terminie wyznaczonym przez syndyka nie wpłacił zryczałtowanych kosztów, stosuje się odpowiednio art. 130 k.p.c., a więc syndyk może wydać zarządzenie o zwrocie zgłoszenia wierzytelności (art. 241 pr. up.). Prawidłowość wydawanych przez syndyka zarządzeń może zostać zweryfikowana przez sędziego-komisarza; jeśli zostanie wniesiona przez wierzyciela skarga na zarządzenie syndyka o zwrocie zgłoszenia wierzytelności, to wierzycielowi przysługuje skarga do sędziego-komisarza (art. 242a ust. 2 pr. up.).

¹⁷ I. Gil [w:] *MERITUM. Prawo restrukturyzacyjne i prawo upadłościowe*, red. idem, Warszawa 2021, s. 765.

¹⁸ I. Gil, *Zmiany postępowania upadłościowego w zakresie celów, funkcji i przebiegu postępowania związanego ze zgłaszaniem wierzytelności do masy*, *Legalis*, n.ius z 25 września 2018 r. <https://sip.legalis.pl/document-full.seam?documentId=nzuxk4zogi3damrqhaydimq#> [dostęp: 27.04.2023].

Ponadto syndyk jest zobligowany do założenia i prowadzenia akt do zgłoszeń wierzytelności¹⁹. Syndyk zakłada i prowadzi akta do zgłoszeń wierzytelności w systemie teleinformatycznym obsługującym postępowanie sądowe (art. 228a ust. 1 pr. up.). Akta do zgłoszeń wierzytelności udostępnia się w biurze syndyka, za pośrednictwem systemu teleinformatycznego obsługującego postępowanie sądowe, uczestnikom postępowania oraz każdemu, kto potrzebę ich przejrzenia dostatecznie usprawiedliwi (art. 228a ust. 3 pr. up.). Akta do zgłoszeń wierzytelności stanowią część akt sądowych. Po prawomocnym zakończeniu postępowania zbiór dokumentów jest przekazywany do sądu upadłościowego, który wydał postanowienie kończące postępowanie, i dołączany do akt sądowych (art. 228a ust. 4 pr. up.).

4.2. Analiza poglądu Sądu Najwyższego odnośnie do działania syndyka jako zastępcy pośredniego

Zdaniem SN, wyrażonym w uzasadnieniu glosowanego orzeczenia: „Dokonując wszelkich czynności w postępowaniu sądowym, syndyk masy upadłości – chociaż formalnie działa we własnym imieniu – to działa jednak na rzecz upadłego i na jego rachunek”. Pogląd ten potwierdza treść przepisu art. 144 ust. 2 pr. up., w myśl którego postępowania, o których mowa w ust. 1, syndyk prowadzi na rzecz upadłego, lecz w imieniu własnym. Należy jednak zaznaczyć, że regulacja ta odnosi się do czynności podejmowanych przez syndyka w postępowaniach (sądowych, administracyjnych czy sądowno-administracyjnych) i wiąże się z posiadaniem legitymacji procesowej²⁰. W związku z tym SN dokonał pewnego uproszczenia przy ocenie sytuacji prawnoprocesowej syndyka masy upadłości, stawiając tezę, że „skoro syndyk masy upadłości jest zastępcą pośrednim upadłego, nie sposób uznać, że uprawnienia i obowiązki upadłego są autonomiczne w stosunku do uprawnień i obowiązków zastępcy pośredniego”. Regulacja zawarta w art. 144 ust. 1 i 2 pr. up. odnosi się do kwestii legitymacji procesowej, a nie instytucji zastępcy pośredniego, która wiąże się ze statusem syndyka w aspekcie prawa cywilnego, ale materialnego, pomijanie tego można dostrzec także w poglądach wyrażanych przez NSA, który również wyraził stanowisko, że:

Udział w procesie syndyka zamiast upadłego jest rodzajem zastępstwa procesowego pośredniego, bowiem zastępca działa na rzecz zastąpionego, ale w imieniu własnym. To, że zastępca pośredni dokonuje czynności prawnej we własnym imieniu, oznacza, że skutki tej czynności, polegające na nabyciu praw lub zaciągnięciu zobowiązań, dotyczą jego sfery majątkowej. Syndyk nie jest jednak typowym zastępcą pośrednim upadłego, który w przeciwieństwie do typowego zastępcy pośredniego staje się zastępcą z mocy samego prawa, niezależnie od woli upadłego, który nie ma również wpływu na zakończenie bytu prawnego

¹⁹ Sposób i tryb prowadzenia oraz udostępniania uczestnikom postępowania oraz służbie nadzoru Ministra Sprawiedliwości akt, o których mowa w ust. 1, określono w rozporządzeniu Minister Sprawiedliwości z dnia 18 marca 2020 r. (Dz. U., poz. 504).

²⁰ Wyrok WSA w Warszawie z 10.10.2016 r., VIII SA/Wa 58/16, LEX nr 2149044 czy postanowienie NSA z 20.01.2015 r., I FZ 504/14, LEX nr 1628644.

zastępcy oraz podejmuje czynności, które wykraczają poza zakres kompetencji typowego zastępcy²¹.

Z tym jednak zastrzeżeniem, że w cytowanym orzeczeniu dostrzeżono odmienność sytuacji prawnej syndyka masy upadłości w stosunku do sytuacji prawnej typowego zastępcy pośredniego. Zarówno NSA w cytowanym orzeczeniu, jak i SN w głosowanym postanowieniu pomijają regulację zawartą w art. 160 ust. 1 pr. up., że w sprawach dotyczących masy upadłości syndyk dokonuje czynności w imieniu własnym na rachunek upadłego.

Regulacja zawarta w art. 144 ust. 1 pr. up. pozostaje natomiast w funkcjonalnym związku z obowiązkiem nałożonym na syndyka w art. 175 pr. up., w myśl którego syndyk niezwłocznie obejmuje majątek upadłego, zarządza nim, zabezpiecza go przed zniszczeniem, uszkodzeniem lub zabranieniem go przez osoby postronne oraz przystępuje do jego likwidacji. W tym zakresie należy rozróżnić, czy syndyk w prowadzonych postępowaniach cywilnych działa na rachunek dłużnika.

W związku z taką regulacją w judykaturze jest wyrażane stanowisko, że pozycja prawna syndyka w postępowaniach dotyczących masy upadłości jest pochodną jego stanowiska prawnego jako zarządcy majątku upadłego²². Wyłączną podstawę do objęcia przez syndyka majątku stanowi postanowienie o ogłoszeniu upadłości syndyka²³.

Zakres praw i obowiązków syndyka pozwala uznać go za „stronę zastępczą”, który, podobnie jak wykonawca testamentu i kurator spadku, podejmuje działania we własnym imieniu, lecz nie na własny rachunek:

Czynności syndyka związane z zarządzeniem masą upadłości z jednej strony polegają na ustaleniu tzw. masy podziałowej, tj. uchwyceniu całego ruchomego i nieruchomego majątku upadłego, sporządzeniu inwentarza i bilansu, uporządkowaniu stanu prawnego, wyeliminowaniu z masy wszystkich przedmiotów do upadłego nienależących, odzyskaniu na drodze sądowej przedmiotów, do których upadły ma prawo, a także na powiększeniu masy poprzez ubezszkudzenie czynności zdziałanych przez upadłego na niekorzyść wierzycieli²⁴.

W pełni należy zaaprobować stanowisko zawarte w uzasadnieniu głosowanego postanowienia, że „wszelkie czynności syndyka masy upadłości wywierają skutek bezpośrednio dla upadłego, chociaż formalnie nie występuje on w postępowaniu sądowym”, ale jak wspomniano, odnosi się to do uprawnień syndyka w postępowaniach sądowych, administracyjnych lub sądownoadministracyjnych. Kwestia działania syndyka we własnym imieniu na rachunek upadłego w aspekcie materialnoprawnym została uregulowana także w art. 160 ust. 1 pr. up. – w sprawach dotyczących masy upadłości syndyk dokonuje czynności w imieniu własnym na rachunek upadłego. W judykaturze zasadnie dostrzeżono, że wskazana regulacja oznacza, że „w stosunkach zewnętrznych

²¹ Zob. np. wyrok NSA z 5.10.2021 r., III OSK 3961/21, LEX nr 3240018.

²² Zob. wyrok SA w Warszawie z 16.09.2016 r., VI ACa 644/16, LEX nr 2265694.

²³ J. Jankowski, *Przebieg postępowania egzekucyjnego, upadłościowego i układowego. Struktura postępowań w ujęciu dynamicznym*, Kraków 1999, s. 262.

²⁴ O. Buber, *Polskie prawo upadłościowe*, Warszawa 1936, s. 101.

stroną czynności prawnej jest syndyk, lecz skutek tej czynności wywierany jest bezpośrednio w stosunku do dłużnika²⁵. Właśnie ta regulacja przemawia za statusem syndyka jako zastępcy pośredniego w aspekcie materialnoprawnym. Podobne stanowisko było wyrażane już wcześniej w literaturze w związku ze specyfiką obowiązków, jakie wykonywał syndyk, sprawując zarząd masą upadłości. Syndyk był traktowany jako strona zastępcza upadłego, bowiem podejmując czynności faktyczne i prawne, występuje wprawdzie we własnym imieniu, ale nie na własny rachunek. W doktrynie nie budzi zatem wątpliwości, że syndyk w sprawach dotyczących masy upadłości działa jako zastępca pośredni²⁶.

W dalszej części uzasadnienia głosowanego postanowienia SN stwierdził, że „z roli syndyka masy upadłości należy wywieść, że ewentualne jego zaniechania stanowią zaniechania samego upadłego”. Wniosek taki można wyprowadzić na podstawie regulacji zawartej w przepisie art. 179 pr. up., w którym nałożono na syndyka obowiązek podejmowania działania z należytą starannością, w sposób umożliwiający optymalne wykorzystanie majątku upadłego w celu zaspokojenia wierzycieli w jak najwyższym stopniu, w szczególności przez minimalizację kosztów postępowania.

4.3. Ocena stanowiska Sądu Najwyższego odnośnie do zakresu odpowiedzialności syndyka

Zdaniem SN wyrażonym w uzasadnieniu głosowanego postanowienia – „Syndyk masy upadłości ponosi odpowiedzialność za szkodę wyrządzoną na skutek nienależytego wykonywania obowiązków, a reżim jego odpowiedzialności ma charakter deliktowy (art. 415 k.c.)”. Stwierzenie to również stanowi jednak pewnego rodzaju uproszczenie, bowiem na syndyku spoczywają różnego rodzaju obowiązki, nie tylko związane ze sprawowaniem zarządu masą upadłości, lecz także związane ze sporządzeniem listy wierzytelności czy prowadzeniem akt upadłościowych. Bezpośredni nadzór nad syndykiem sprawuje ustanowiony albo sędzia-komisarz, albo referendarz sądowy powołany do pełnienia funkcji sędziego-komisarza. W związku z tym można wyróżnić różnego rodzaju zakresy odpowiedzialności w zależności od rodzaju obowiązków, których nie dopełnił syndyk, pełniąc powierzoną mu funkcję. Odpowiedzialność syndyka może mieć charakter odpowiedzialności porządkowej lub odszkodowawczej²⁷. Wynika to z pewnego dualizmu roli, jaką odgrywa syndyk, która jest dostrzegana także w literaturze, jako jednostki uosabiającej syndyka (status prawny syndyka) oraz jednostki uosabiającej podmiot, któremu powierzono wykonywanie funkcji syndyka (status prawny podmiotu wyznaczonego na syndyka)²⁸.

²⁵ Wyrok SA w Białymstoku z 8.09.2017 r., I ACa 218/17, LEX nr 2369659.

²⁶ F. Zedler [w:] A. Jakubecki, F. Zedler, *Komentarz. Prawo upadłościowe i naprawcze*, Warszawa 2010, s. 447; P. Bielski, *Prawo upadłościowe i naprawcze a prawo upadłościowe. Zestawienie porównawcze, bibliografia, orzecznictwo*, Gdańsk 2004, s. 73.

²⁷ Z. Świeboda, *Odpowiedzialność porządkowa i odszkodowawcza syndyka masy upadłości*, Pr. Spół. 1997, nr 3, s. 20–33.

²⁸ P. Feliga, *Postępowanie cywilne – postępowanie upadłościowe – utrata zdolności sądowej syndyka*

Syndyk może ponosić także odpowiedzialność karną, bowiem stosownie do przepisu art. 115 § 13 pkt 3 ustawy z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks karny (tekst jedn.: Dz. U. z 2022 r., poz. 1138, ze zm.: dalej: k.k.) za funkcjonariusza publicznego uważa się także syndyka. Zasady odpowiedzialności funkcjonariusza publicznego reguluje przepis art. 231 k.k., zgodnie z którym funkcjonariusz publiczny podlega odpowiedzialności karnej, jeśli przekroczy swoje uprawnienia lub gdy nie dopełni obowiązków, działając na szkodę interesu publicznego lub prywatnego. Należy podzielić pogląd, że „pokrzywdzony przestępstwem określonym w art. 231 § 1 k.k. jest tylko taki podmiot, którego indywidualny interes został bezpośrednio zagrożony zachowaniem funkcjonariusza publicznego”²⁹. Odpowiedzialność karną syndyk będzie mógł ponosić także za popełnienie przestępstwa określonego w przepisie art. 296 § 1 k.k., statuującego odpowiedzialność osoby, która będąc obowiązana na podstawie przepisu ustawy, decyzji właściwego organu lub umowy do zajmowania się sprawami majątkowymi lub działalnością gospodarczą osoby fizycznej, prawnej albo jednostki organizacyjnej niemającej osobowości prawnej, przez nadużycie udzielonych mu uprawnień lub nie dopełnienie ciężącego na nim obowiązku, wyrządza jej znaczną szkodę majątkową. Syndykowi niewątpliwie powierzono w ramach pełnionej funkcji obowiązek nie tylko likwidacji masy upadłości, lecz także ochrony tego majątku upadłego. Ten rodzaj przestępstwa jest kwalifikowany jako przestępstwo tzw. nadużycia zaufania w obrocie gospodarczym z art. 296 k.k.³⁰

W przypadku gdyby syndyk nienależycie wykonywał powierzone mu obowiązki związane ze sprawowaniem zarządu masą upadłości, to może narazić się także na odpowiedzialność karnoskarbową, jeśli dopuści się popełnienia przestępstwa lub wykroczenia skarbowego. W myśl art. 9 § 3 ustawy z dnia 10 września 1999 r. – Kodeks karny skarbowy (tekst jedn.: Dz. U. z 2023 r., poz. 654) za przestępstwa skarbowe lub wykroczenia skarbowe odpowiada, jak sprawca, także ten, kto na podstawie przepisu prawa, decyzji właściwego organu, umowy lub faktycznego wykonywania zajmuje się sprawami gospodarczymi, w szczególności finansowymi, osoby fizycznej, osoby prawnej albo jednostki organizacyjnej niemającej osobowości prawnej.

W judykaturze zasadnie zwrócono uwagę, że „aczkolwiek syndyk masy upadłości podlega nadzorowi sędziego komisarza, to wykonywanie tej funkcji charakteryzuje się znacznym stopniem samodzielności i niezależności w wykonywaniu kompetencji określonych ustawowo”³¹. Wskutek działań lub zaniechań syndyka szkoda może zostać wyrządzona upadłemu, wierzycielom lub osobom trzecim, a więc rodzaj poszczególnych czynności przeprowadzanych przez syndyka determinuje rodzaj odpowiedzialności odszkodowawczej.

W przypadku gdyby doszło do wyrządzenia szkody upadłemu, wierzycielom masy upadłości czy też osobie trzeciej, to, dochodząc roszczeń odszkodowawczych,

masy upadłości – nieważność postępowania. Glosa do wyroku SN z dnia 12 kwietnia 2012 r., II CSK 394/11, OSP 2013, nr 6, poz. 64.

²⁹ Por. E. Pływaczewski, *Kodeks karny. Komentarz*, red. M. Filar, Warszawa 2010, s. 1074.

³⁰ Zob. wyrok SN z 2.06.2009 r., IV KK 11/09, LEX nr 512109.

³¹ Zob. wyrok SN z 20.03.2015 r., II CSK 351/14, LEX nr 1711684.

należałoby wykazać wystąpienie szkody, nienależyte wykonanie obowiązków przez syndyka wynikających z norm prawnych właściwych dla tej funkcji, przy jednoczesnym wykazaniu, że jego działanie lub zaniechanie miało charakter zawiniony, a także to, że pomiędzy szkodą i nienależytym wykonaniem obowiązków przez syndyka w konkretnym przypadku zachodzi adekwatny związek przyczynowy³². Wprawdzie zgoda sędziego-komisarza na dokonanie czynności przez syndyka, która wyrządziła szkodę, zasadniczo nie wyłącza odpowiedzialności syndyka, ale powinno to być wzięte pod uwagę w danej sytuacji faktycznej. W orzecznictwie wyrażono bowiem stanowisko, że decyzja sędziego-komisarza aprobująca działania syndyka powoduje, że:

(...) zachodzi domniemanie zgodności z prawem i nienaruszania interesu publicznego oraz interesu wierzycieli, ale jest to domniemanie wzruszalne poprzez wykazanie winy syndyka przy wykonywaniu, oznaczonych przez powoda jako powodujące szkodę, czynności wchodzących w zakres jego kompetencji³³.

Właśnie ta specyfika czynności podejmowanych przez syndyka spowodowała, że w myśl art. 160 ust. 2 pr. up. syndyk nie odpowiada za zobowiązania zaciągnięte w sprawach dotyczących masy upadłości.

Stosownie do przepisu art. 160 ust. 3 pr. up. syndyk odpowiada jednakże za szkodę wyrządzoną na skutek nienależytego wykonywania obowiązków. W związku z tym i na tej podstawie ponoszenie odpowiedzialności przez syndyka masy upadłości wiąże się tylko z faktem wyrządzenia szkody, jeżeli jest ona następstwem nienależytego wykonania obowiązków przez syndyka. Jest to odpowiedzialność na zasadzie winy³⁴.

Syndyk będzie także ponosił odpowiedzialność za winę w wyborze, bowiem za szkodę wyrządzoną przez pełnomocników syndyk odpowiada jak za działanie własne (art. 161 ust. 2 pr. up.).

Sąd Najwyższy wyraził pogląd, że syndyk ponosi odpowiedzialność na podstawie przepisu art. 415 k.c.; pogląd ten jest prawidłowy, gdyż syndyk, wykonując czynności związane ze sprawowaniem zarządu masą upadłości, nie wykonuje władzy publicznej, nie jest także funkcjonariuszem publicznym. Z tych względów należy wykluczyć także odpowiedzialność na podstawie przepisu art. 417 i art. 417² k.c. Należy też zaaprobować stanowisko SN, że jako podstawę odpowiedzialności odszkodowawczej syndyka za szkodę wyrządzoną na skutek nienależytego wykonywania obowiązków można przyjąć przepisy o czynach niedozwolonych, pomimo że regulacja i zakres tej odpowiedzialności odbiega od typowego podziału reżimów odpowiedzialności na zasadzie *ex contractu* i *ex delicto*. Oceniając podstawy odpowiedzialności syndyka, nie można dopatrywać się podstaw tej odpowiedzialności w przepisie art. 471 k.c., bowiem powołanie syndyka następuje na podstawie postanowienia sądu upadłościowego, a z syndykiem nie jest zawierana żadnego rodzaju umowa, na podstawie której obejmuje w zarząd majątek upadłego, wchodzący w skład masy upadłości, lecz następuje

³² Zob. wyrok SA w Krakowie z 17.02.2021 r., I AGa 266/20, LEX nr 3207416.

³³ Zob. wyrok SN z 20.03.2015 r....

³⁴ Zob. wyrok SO w Szczecinie z 16.03.2022 r., VIII GC 68/20, LEX nr 3334802.

to z mocy samego prawa. Odpowiedzialność syndyka na podstawie art. 471 k.c. można by było ewentualnie rozważać jedynie w odniesieniu do umów zawieranych przez syndyka z osobami trzecimi podczas wykonywania czynności zarządu, skoro dokonuje czynności w imieniu własnym na rachunek upadłego, ale jednocześnie należy mieć na uwadze treść przepisu art. 160 ust. 2 pr. up., zgodnie z którym syndyk nie odpowiada za zobowiązania zaciągnięte w sprawach dotyczących masy upadłości.

Zasadniczo obowiązek naprawienia szkody powstaje w przypadku zawinionego wyrządzenia szkody (art. 415 k.c.). Wprawdzie nie ma ustawowej definicji winy, jednak w doktrynie prawa cywilnego wyróżnia się dwie postaci winy – umyślną i nieumyślną. Wina umyślna może mieć postać tzw. *dolus directus*, która przejawia się w tym, że sprawca szkody przewiduje możliwość wystąpienia uszczerbku w dobrach prawnie chronionych, a jego zamiarem jest wyrządzenie szkody. Umyślność może jednak przejawiać się w tzw. *dolus eventualis* i polega na tym, że sprawca co najmniej godzi się z tym, że w wyniku jego zachowania zostanie wyrządzona szkoda³⁵. Wina nieumyślna natomiast wiąże się z niezachowaniem należytej staranności w podejmowanych działaniach sprawcy, co w konsekwencji spowodowało wyrządzenie szkody. Syndyk może ponosić odpowiedzialność odszkodowawczą z tytułu nienależytego wykonywania obowiązków:

Przesłankami odpowiedzialności syndyka są: szkoda (w rozumieniu art. 361 § 2 k.c.), zawinione nienależyte wykonanie obowiązków przez syndyka masy upadłości – wynikających z przepisów prawa upadłościowego albo wymaganych celem tego postępowania – oraz adekwatny związek przyczynowy pomiędzy szkodą a nienależytym wykonaniem obowiązków przez syndyka (w rozumieniu art. 361 § 1 k.c.)³⁶.

Ustalenie powstania szkody będzie się kształtować różnie w zależności od podmiotu, któremu zostanie wyrządzona szkoda. W przypadku upadłego lub wierzycieli masy upadłości fakt wyrządzenia szkody można wykazać w zasadzie dopiero po zakończeniu postępowania upadłościowego. W doktrynie wyrażono pogląd, że:

Do czasu zakończenia postępowania upadłościowego upadły nie ma możliwości stwierdzenia, nawet jeśli jest przekonany o nieprawidłowości postępowania syndyka, czy w jego majątku wystąpiła szkoda i kto jest obowiązany do jej naprawienia. Sama bowiem okoliczność, że w ocenie upadłego w sposób nieuzasadniony jedna z przysługujących jemu wierzytelności została sprzedana za ułamek wartości, w sytuacji gdy można było prowadzić w sposób efektywny egzekucję z majątku dłużnika te same wierzytelności, nie prowadzi automatycznie do wniosku, że ostatecznie szkoda w jego majątku powstanie, bowiem likwidacja majątku nie doprowadzi do zaspokojenia wszystkich jego wierzycieli czy z uwagi na umorzenie części zobowiązań powstanie obowiązek podatkowy po stronie upadłego³⁷.

³⁵ J. Kuźmicka-Sulikowska, *Zasady odpowiedzialności deliktowej w świetle nowych tendencji w ustawodawstwie polskim*, Warszawa 2011, s. 121.

³⁶ Wyrok SA w Gdańsku z 23.06.2021 r., V ACa 65/21, LEX nr 3282465.

³⁷ Wyrok SA w Szczecinie z 13.12.2017 r., I Aca 618/17, LEX nr 2659329.

5. Wnioski

Reasumując, stanowisko SN wyrażone w glosowanym orzeczeniu utwierdza w przekonaniu, że status prawny syndyka, mimo nowelizacji ustawy – Prawo upadłościowe (na mocy ustawy – Prawo restrukturyzacyjne), wymaga jednoznacznej regulacji prawnej, bowiem nadal (zwłaszcza w praktyce) wywołuje wiele wątpliwości i kontrowersji. Spory doktrynalne pojawiły się ponownie w związku z nałożeniem na syndyka dodatkowych obowiązków³⁸. Tezy sformułowane przez SN w uzasadnieniu glosowanego postanowienia potwierdzają w sposób niebudzący wątpliwości, że nie można zaaprobować zasadności poglądów traktowania syndyka jako organu, ponieważ syndyka należy uznać za swoistego, ale zastępcę pośredniego. Z samego faktu powołania syndyka, bez uwzględnienia całokształtu praw i obowiązków przysługujących syndykowi w postępowaniu upadłościowym, nie można bowiem wyprowadzić wniosku, że syndyk jest organem³⁹. Jednoznaczna regulacja zawarta w art. 144 oraz 160 pr. up., a także rodzaj odpowiedzialności syndyka powinny przekonywać do zaaprobowania teorii uznającej syndyka za zastępcę pośredniego⁴⁰ oraz opowiedzenia się przeciwko teorii uznającej syndyka za jeden z organów postępowania upadłościowego⁴¹, a także teorii traktującej syndyka jako pomocniczy organ sądu⁴². W przypadku gdyby syndyk był jednym z organów postępowania upadłościowego, to zostałby wyposażony na mocy przepisów w uprawnienie do stosowania sankcji, a w odróżnieniu od komornika sądowego syndyk nie ma takiego prawa. Syndyk w przypadku napotkania oporu w związku z przejściem majątku upadłego musi skorzystać z pomocy komornika sądowego. W związku z realizacją powierzonych syndykowi obowiązków podlega nadzorowi sędziego-komisarza oraz sądu upadłościowego. Ponadto syndyk w postępowaniu upadłościowym nie wydaje żadnego rodzaju orzeczeń merytorycznych⁴³. Zasadniczą rolą syndyka jest w pierwszej kolejności zabezpieczenie majątku upadłego, w drugiej kolejności – ustalenie składu masy upadłości, jej spieniężenie (likwidacja) i zaspokojenie wierzycieli upadłego, których wierzytelności zostały zamieszczone na liście wierzytelności. W związku z tym zostało wyrażone stanowisko, że z funkcjonalnego punktu widzenia to czynności podejmowane w postępowaniu upadłościowym przez syndyka można porównać z czynnościami zarządczymi (np. zarządcy przymusowego ustanawianego w postępowaniu egzekucyjnym) lub czynnościami likwidatora spółki

³⁸ W związku z wejściem w życie 1 grudnia 2021 r. przepisów ustawy o zmianie ustawy o Krajowym Rejestrze Zadłużonych oraz niektórych innych ustaw.

³⁹ I. Gil [w:] *System Prawa Handlowego...*, s. 1009.

⁴⁰ Por. stanowisko A. Torbus [w:] *System prawa handlowego...*; I. Gil, *Sytuacja prawna syndyka masy upadłości*, Warszawa 2007.

⁴¹ Na tle dotychczasowego stanu prawnego stanowisko takie wyrażała m.in. A. Hrycaj; por. eadem, *Syndyk masy...*, s. 385, a na tle aktualnego stanu prawnego – M. Mrówczyński, *Uczestnicy postępowania upadłościowego*, Warszawa 2019, który podejmując się analizy statusu prawnego syndyka, nie tylko powołał się na wskazane opracowanie A. Hrycaj, według stanu prawnego na 2006 r., co stoi w oczywistej sprzeczności z treścią przepisu art. 160 ust.1 pr. up.

⁴² Por. I. Gil, *Sytuacja prawna syndyka...*, s. 272.

⁴³ Por. A.G. Harla, *Syndyk masy upadłości...*, s. 357.

handlowej, gdyż istota działania i likwidatora, i syndyka jest taka sama, a mianowicie zakończenie interesów likwidowanego podmiotu, spieniężenie jego majątku, spłacenie wierzycieli jednostki likwidowanej i rozdzielenie reszty pieniędzy między uprawnione podmioty⁴⁴.

Literatura

- Bielski P., *Prawo upadłościowe i naprawcze a prawo upadłościowe. Zestawienie porównawcze, bibliografia, orzecznictwo*, Gdańsk 2004.
- Broniewicz W., *Glosa do uchwały SN z 30 marca 1992 r. III CZP 22/92*, PS 1993, nr 9.
- Buber O., *Polskie prawo upadłościowe*, Warszawa 1936.
- Cieślak S., *Podział funduszów masy upadłości*, Warszawa 2000.
- Dziurda M., *Szczególność zdolności sądowa*, Warszawa 2019.
- Feliga P., *Postępowanie cywilne – postępowanie upadłościowe – utrata zdolności sądowej syndyka masy upadłości – nieważność postępowania. Glosa do wyroku SN z dnia 12 kwietnia 2012 r., II CSK 394/11*, OSP 2013, nr 6, poz. 64.
- Feliga P., *Stanowisko prawne syndyka w procesie dotyczącym masy upadłości*, Warszawa 2013.
- Gil I. [w:] *MERITUM. Prawo restrukturyzacyjne i prawo upadłościowe*, red. I. Gil, Warszawa 2021.
- Gil I. [w:] *System Prawa Handlowego*, t. 6, *Prawo restrukturyzacyjne i upadłościowe*, red. A. Hrycaj, A. Jakubecki, A. Witosz, Warszawa 2020.
- Gil I., *Sytuacja prawna syndyka*, Warszawa 2007.
- Gil I., *Zmiany postępowania upadłościowego w zakresie celów, funkcji i przebiegu postępowania związanego ze zgłaszaniem wierzytelności do masy*, Legalis, n.ius z 25 września 2018 r., <https://sip.legalis.pl/document-full.seam?documentId=nzuxk4zogi3damrqhaydimq#> [dostęp: 27.04.2023].
- Harla A.G., *Syndyk masy upadłości w polskim prawie cywilnym (materialnym i procesowym)*, Warszawa 2007.
- Hrycaj A., *Syndyk masy upadłości*, Poznań 2006.
- Jamiołkowski J., *Status publicznoprawny syndyka masy upadłości*, PPE 2003, nr 2–3.
- Jankowski J., *Przebieg postępowania egzekucyjnego, upadłościowego i układowego. Struktura postępowań w ujęciu dynamicznym*, Kraków 1999.
- Jarocho A., Pietrzak I., Sachajko M., *Analiza porównawcza instytucji nadzorca sądowego, syndyka masy upadłości i zarządcy przymusowego przedsiębiorstwa*, Pr. Spół. 2005, nr 10.
- Jochemczyk B., *Odpowiedzialność odszkodowawcza syndyka masy upadłości*, Pr. Spół. 2004, nr 10.
- Koenner M., *Syndyk masy upadłości*, Sopot 1999.
- Korzan K., *Stanowisko prawne syndyka masy upadłości i jego kwalifikacje*, PPH 1993, nr 5.
- Korzan K., *Syndyk masy upadłości*, R. Pr. 1993, nr 2.
- Kuźmicka-Sulikowska J., *Zasady odpowiedzialności deliktowej w świetle nowych tendencji w ustawodawstwie polskim*, Warszawa 2011.
- Misiuk T., *Udział organizacji społecznych w ochronie praw obywateli w sądowym postępowaniu cywilnym*, Warszawa 1972.
- Mrówczyński M., *Uczestnicy postępowania upadłościowego*, Warszawa 2019.
- Pałys J., *Syndyk masy upadłości – pozycja ustrojowa*, Pr. Spół. 2000, nr 3.

⁴⁴ Tak *ibidem*, s. 358–359.

- Pływaczewski E. [w:] *Kodeks karny. Komentarz*, red. M. Filar, Warszawa 2010.
- Pokora A., *Stanowisko prawne syndyka masy upadłości*, „Rejent” 1997, nr 7–8.
- Sobolewski P., *Skutki umorzenia postępowania upadłościowego dla postępowań z udziałem syndyka*, PS 2008, nr 10.
- Stefko K., *Udział prokuratora w postępowaniu cywilnym*, Warszawa 1956.
- Świeboda Z., *Odpowiedzialność porządkowa i odszkodowawcza syndyka masy upadłości*, PS 1997, nr 3.
- Włodyka S., *Powództwo prokuratora w polskim procesie cywilnym*, Warszawa 1957.
- Zedler F. [w:] A. Jakubecki, F. Zedler, *Komentarz. Prawo upadłościowe i naprawcze*, Warszawa 2010.

Streszczenie

Izabella Gil

Status syndyka w postępowaniu cywilnym i realizacja przez syndyka uprawnień prawnoprocesowych w sprawach dotyczących masy upadłości

W glosowanym orzeczeniu SN wyraził pogląd, że syndyk realizuje uprawnienia upadłego w postępowaniu cywilnym w sprawach dotyczących masy upadłości, podejmując czynności jako zastępca pośredni. W glosie wyrażono aprobatę odnośnie do stanowiska zawartego w glosowanym postanowieniu. Ponadto zwrócono uwagę na aspekt, który nie został podjęty w orzeczeniu, że postępowania cywilne mogą być prowadzone z udziałem syndyka nie tylko w wyniku czynności prawnych dokonanych przez upadłego. Syndykowi przyznano legitymację procesową nadzwyczajną bezwzględną, która wyłącza możliwość udziału upadłego (por. przepis art. 144 ust. 1 pr. up.) w celu zapewnienia prawidłowej ochrony prawnoprocesowej. Z tych względów, jak zasadnie zostało dostrzeżone w glosowanym postanowieniu, jako strona w orzeczeniach jest wymieniany również syndyk masy upadłości, któremu wyłącznie przysługuje uprawnienie do wnoszenia środków zaskarżenia. Na tej podstawie SN wyraził więc stanowisko, że skoro syndyk masy upadłości jest zastępcą pośrednim upadłego, to nie sposób uznać, że uprawnienia i obowiązki upadłego są autonomiczne w stosunku do uprawnień i obowiązków zastępcy pośredniego. W glosowanym postanowieniu zasadnie zwrócono także uwagę, że syndyk ponosi odpowiedzialność za szkodę wyrządzoną na skutek nienależytego wykonywania obowiązków, a reżim jego odpowiedzialności ma charakter deliktowy (art. 415 k.c.). W glosie przeanalizowano zasadność stanowiska oraz przedstawiano poglądy (wyrażane w doktrynie oraz judykaturze) na temat statusu prawnego syndyka.

Słowa kluczowe: syndyk; zastępca pośredni; legitymacja procesowa; postępowanie cywilne; masa upadłości.

Summary

Izabella Gil

Status of a Receiver in Civil Proceedings and the Exercise of Procedural Rights in Matters Relating to the Bankruptcy Estate

In the commented decision, the Supreme Court expressed the view that the receiver exercises the rights of the bankrupt in civil proceedings in matters relating to the bankruptcy estate by acting as an indirect deputy. The case comment on the decision approves the position included in the commented decision. Nevertheless, attention was drawn to an aspect that was not addressed in the ruling that civil proceedings may be conducted with the participation of a receiver not only as a result of legal acts performed by the bankrupt. The receiver was granted an absolute extraordinary procedural entitlement to act, excluding the possibility of the bankrupt's participation (cf. the provision of Article 144¹ of the Act on the Polish Bankruptcy Law), in order to ensure proper legal and procedural protection. For the above reasons, as was justified in the commented decision, the receiver, who is the only one that has the right to appeal, is named as a party in the decisions. On this basis, the Supreme Court expressed the opinion that since the receiver is the bankrupt's indirect deputy, it cannot be concluded that the rights and obligations of the bankrupt are autonomous in relation to the rights and obligations of the indirect deputy. The case comment on the decision rightly pointed out that the receiver is liable for damage caused as a result of improper performance of duties, and that the regime of his liability is a tort (Article 415 of the Polish Civil Code). As part of the case comment on the decision, the validity of the position was assessed and the views (as expressed in academic and judicial circles) on the legal status of the receiver were presented.

Keywords: receiver; indirect deputy; entitlement to act; civil proceedings; bankruptcy estate.